

Kadroculara Göre Birinci Dünya Savaşı

Temuçin Faik ERTAN

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü

E-Mail: Temucin.F.Ertan@ankara.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8782-7355

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 12.10.2019 Kabul Tarihi / Accepted: 30.05.2020

ÖZ

ERTAN, Temuçin Faik, **Kadroculara Göre Birinci Dünya Savaşı**, CTAD, Yıl 16, Sayı 32 (Güz 2020), s. 617-632.

Kadro, Ocak 1932-Ocak 1935 döneminde 36 sayı yayınlanan bir dergidir. Özgün bir devrim ideolojisi oluşturmak iddiasıyla yayın hayatına atılan Kadro Dergisi, döneme damgasını vurmuş ve bir aydın hareketi olarak anılmıştır. Kadrocular sol geçmişleri ve Türk Devriminin hizmetine girme sürecindeki yaklaşımları nedeniyle çeşitli çevreler tarafından kuşkuyla karşılanmışlardır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökin ve Burhan Asaf Belge gibi çoğunluğu sol geçmişe sahip bulunan yazarların gündeme taşıdığı Kadro Dergisi, 36 sayı boyunca devletçilik düşüncesini ön plana çıkarmıştır. Kadro Dergisi'nde sadece iktisadi konulara yer verilmemiştir. İktisadın yanı sıra iç ve dış politika, kültür ve medeniyet, eğitim ve benzeri konular da Kadrocular tarafından sıklıkla işlenmiştir. Birinci Dünya Savaşı ya da Kadrocuların ifade ettikleri gibi Cihan Harbi de Kadro Dergisi'nde ele alınmış ve genel olarak da bir sömürgecilik savaşı olarak nitelendirilmiştir. Dünyadaki temel çelişkiyi, emek-sermaye açısından değil, sömürgeci ülke-sömürülen ülke açısından ele alan Kadrocular, Birinci Dünya Savaşı'na da bu çerçeveden bakmışlardır. Bu büyük savaşa hem kendi ideolojik pencerelerinden hem de savaşın yol açtığı ulusal ve uluslararası sonuçlar açısından yaklaşmışlardır. Kadro Dergisi yazarları Birinci Dünya Savaşı ile ilgili olarak

ideolojik bakış açılarının yanı sıra kendilerine özgü bir terminoloji de geliştirmişlerdir. Kadrocular savaşın askeri yönlerine değil, daha çok siyasi ve ekonomik sonuçlarına odaklanmışlar ve bu çerçevede ideolojik açıklamalarda bulunmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı ile ilgili Kadro sayfalarında yer alan değerlendirmeler, savaşın sona ermesinden yaklaşık 15 yıl sonra vücut bulan düşünceler olarak ele alınabilir. Bu düşünceleri, savaş bizzat yaşayan Cumhuriyetin ilk neslinin belli bir bölümünün, savaşla ilgili algısı olarak görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Kadro Dergisi, Kadrocular, Burhan Asaf Belge, İsmail Husrev Tökin, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, Yakup Kadri Karaosmanoğlu

ABSTRACT

ERTAN, Temuçin Faik, **World War I According to the Journalists of the Kadro Journal**, CTAD, Year 16, Issue 32 (Fall 2020), pp. 617-632.

Kadro is a journal, which was published 36 issues between January 1932 and January 1935. Kadro Journal, which started its publication life with the assertion to constitute a unique ideology of revolution, left its mark on the period and was described as an intellectual movement. Kadro journalists were met up with doubt by various parts of the society because of their leftist pasts and approaches in the process of taking service with Turkish Revolution. Kadro Journal, which was brought up to the agenda by writers such as Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Sevkett Sureyya Aydemir, Vedat Nedim Tor, İsmail Husrev Tokin and Burhan Asaf Belge most of whom were leftist, featured statism in the 36 issues of the journal. Not only economic issues but also foreign and domestic politics, culture and civilisation, education and similar topics were tackled frequently by Kadro journalists. Besides, the World War I was tackled and generally qualified as a war of colonialism. The Kadro journalists, which discussed the basic contradiction in the world not in terms of labour-capital, but in terms of colonialist country-exploited country, approached the World War I within this framework. They referred to this great war both from their own point of views and from the national and international results caused by the war. They also developed a unique terminology apart from their point of views related to the World War I. They focused not on the military aspects of the war, but rather on its political and economic results and in this context, they made ideological explanations. The assessments about the World War I in Kadro issues can be commented as the opinions, which came into existence approximately 15 years after the war. These opinions can be considered as a perception of war by some of the first generation of the Republic who witnessed the war.

Keywords: World War I, Kadro Journal, Burhan Asaf Belge, İsmail Husrev Tokin, Sevket Sureyya Aydemir, Vedat Nedim Tor, Yakup Kadri Karaosmanoğlu

Giriş: Kadro Dergisi ve Kadroculara Genel Bir Bakış

Şevket Süreyya (Aydemir), Vedat Nedim (Tör), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), İsmail Husrev (Tökin) ve Burhan Asaf (Belge) gibi düşün adamlarının ortak çalışmasıyla yayın hayatına atılan Kadro Dergisi, 1930'lara damgasını vuran ve günümüze değin zaman zaman gündeme gelen Kadro Hareketi'nin ilk ve en önemli halkasını teşkil etmektedir.¹ 1932 yılının ilk ayında yayınladıkları "Kadro" adı verilen yayın organı ile 1935 yılının başına kadar geçen sürede, üç yıl boyunca düşüncelerini sergileme fırsatı bulan Kadrocular, iç politikada önerdikleri devletçilik, planlı kalkınma ve sınıfsız-ayrıcalıksız toplum çözümleriyle ve dış politikada öne sürdükleri merkez-çevre kuramıyla özgün bir akımın temsilcileri olmuşlardır. Kadrocular, dünyadaki temel çelişkinin sınıflar arasında değil, sömüren ve sömürülen ülkeler arasında olduğunu savunmuşlardır. Merkez-çevre kuramı olarak da bilinen ve daha sonraki yıllarda az gelişmiş ülkelerin kalkınması için önerilen bu kuramı, Türkiye'de ilk sistemleştirenler Kadrocular olmuşlardır.²

Kadro'nun yayımlandığı 1932–1934 yıllarının koşullarına bakıldığında; on yılını doldurmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kitlelerin ekonomik ve sosyal sorunlarını çözemediği; Serbest Fırka denemesinin başarısızlığı sonucu bu sorunlar yumağının iktidar tarafından fark edildiği; tüm dünyanın 1929'da başlayan ekonomik krizle boğuştuğu ve dolayısıyla da Türkiye'nin, gerek cumhuriyet rejimini güçlendirmek, gerek devrim ilkelerini topluma benimsetmek ve gerekse ekonomik krizin etkilerinden sıyrılmak amacıyla ekonomik, sosyal ve siyasal çözümler için arayışlara yöneldiği görülmektedir.³

Kadrocu düşünce, kapitalizmin adaletsizliği ve eşitsizliği ile Marksizm'in bu adaletsizliği ve eşitsizliği ortadan kaldırma konusundaki yetersizliği üzerine kurulmuş ve geliştirilmiştir. Kadrocu yazarlara göre, dünyadaki tüm ulusal ve uluslararası eşitsizliklerin, bir başka deyişle iç ve dış çelişkilerin temelinde

¹ Kadro Dergisi ve Kadrocular için bakınız: Merdan Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1988; Naci Bostancı, *Kadrocular ve Sosyo-Ekonomik Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1990; Temuçin Faik Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994; Mustafa Türkeş, *Kadro Hareketi*, İmge Yayınevi, Ankara, 1999; İlhan Tekeli-Selim İlkin, *Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2003.

² Emre Kongar, *Atatürk ve Devrim Kuramları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1981, 109-110, 135.

³ Bu arayışlar için bakınız: İlhan Tekeli-Selim İlkin, *1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, ODTÜ Yayınları, Ankara, 1977.

kapitalist sistem yatmaktadır. Kapitalizm’i 19 ve 20. yüzyıl başlarındaki vahşi niteliği ile değerlendiren Kadrocular, 1929 yılında ortaya çıkan ekonomik bunalımın da etkisiyle, kapitalist sistemle ilgili her türlü siyasal, sosyal ve ekonomik değere tepki göstermişlerdir.⁴ Marksizm’eyse proletarya diktatörlüğünü hedeflemesi ve millî kurtuluş hareketlerine yeterince önem vermemesi nedeniyle soğuk bakmışlar ve kapitalizmden kaynaklanan sorunları çözmekte yetersiz olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁵

Kadrocuların asıl istediği sınıfsız, ayrıcalıksız ve kaynaşmış bir toplum yaratmaktır. Bu nihai hedef göz önünde tutulduğunda, Kadro düşüncesinin, mevcut Kemalist iktidarın hedefleriyle de tamamen örtüştüğü görülmektedir. Kadro’ya göre, bu hedefe ulaşmayı sağlayacak yegâne yol ise *devletçilik*dir. Devletçilik ilkesini Atatürk gibi *pragmatik* açıdan ve *mutedil* olarak ele almayan Kadrocular, bu ilkeyi sadece ekonomik olarak değil, daha ileri bir şekilde yeni sosyal, ekonomik ve siyasal nizam olarak değerlendirmişlerdir.⁶ Bu yönüyle Kadrocu devletçilik, klasik devlet müdahaleciliğinden daha ileri bir düzeni hedeflemektedir. Yine Kadrocuların sunduğu devletçilik, Sovyet Rusya’daki gibi proletarya diktatörlüğünü sağlamlaştıracak ve İtalya’daki gibi burjuva sınıfı lehine düzenlemeler yapacak bir sistem de değildi.⁷ En açık ifadeyle devletçilik, Türkiye’nin içinde bulunduğu iç ve dış koşullardan doğan, kapitalizm ve sosyalizme karşı bir seçenek olarak geliştirilen ve kalkınmada üçüncü yol olarak önerilen bir sistemdir.⁸

Birinci Dünya Savaşı ya da Kadrocuların ifade ettikleri gibi Cihan Harbi de Kadro Dergisi’nde ele alınmış ve genel olarak da bir sömürgecilik savaşı olarak nitelendirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ile ilgili Kadro sayfalarında yer alan değerlendirmeler, savaşın sona ermesinden yaklaşık 15 yıl sonra vücut bulan düşünceler olarak ele alınabilir. Bu düşünceleri, savaşı bizzat yaşayan Cumhuriyetin ilk neslinin belli bir bölümünün, savaşla ilgili algısı olarak görmek mümkündür.

⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, 3. Baskı, İstanbul, 1986, s. 170-174.

⁵ Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, s. 107-110.

⁶ Ertan, *age.*, s. 101.

⁷ “Kadro”, *Kadro*, Sayı: 35-36, İlkkanun 1934-Sonkanun 1935, s. 6.

⁸ İsmail Husrev Tökin, “Türkiye’de Millî sermaye Hareketi”, *Kadro*, Sayı: 10, Birinciteşrin 1932, s. 24.

Kadro'da Birinci Dünya Savaşı'na Dair Kavramlaştırma ve Kadroculara Göre Savaşın Nedenleri

Kadrocular, bugün Birinci Dünya Savaşı olarak adlandırdığımız 1914-1918 yılları arasındaki ilk küresel savaşı⁹ çeşitli adlarla kavramlaştırmışlardır. “Cihan harbi”, “umumi harp”, “büyük harp” en sık kullandıkları isimler olmuştur. Bunun yanı sıra dünya harbi ve cihan savaşı ifadelerini de kullanmışlardır. Bugünden farklı olarak Dünya Savaşı ifadesi hiç kullanılmamış, rakam da verilmemiştir. Rakam verilmemesi son derece normaldir, çünkü henüz ikinci savaş çıkmamıştır. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı, o tarihe kadar yaşanan ilk genel savaştır. 1914-1918 Harbi ifadesini kullanan Kadrocular, o dönemde yaşayan pek çok asker, siyasetçi ve araştırmacı ile uyumlu bir adlandırma yolunu seçmişler ve genel eğilimle de ters düşmemişlerdir.

Kadroculara göre Birinci Dünya Savaşı, ham madde kaynaklarının ve pazarların paylaşılması için, büyük kapitalist bünyelerin çarpışmaları hareketinin bir sonucudur. Bu süreçte üretim araçlarıyla pazarların toplamı arasında belli bir denge olmasına karşın, üretim araçlarının ayrı, pazarların ayrı olarak değerlendirilmesi durumunda dengesizlik söz konusudur.

Savaşın nedenlerini açıklarken sık sık liberal iktisat politikalarına çatan ve kapitalizmi eleştiren Kadrocu yazarların hemen hepsi, emperyalistler arasındaki çekişmeye dikkat çekmişlerdir.¹⁰ İngiltere ve Fransa'ya, 19. yüzyılda Almanya'nın katılmasıyla rekabetin şiddetlendiğini ifade eden Kadrocular, “*kodaman emperyalistler*” olarak adlandırdıkları İngiltere, Fransa ve Almanya'nın çekişmelerinin yanı sıra, Rusya, İtalya ve Avusturya gibi devletlerin kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlıkların da dünyayı büyük bir savaşa götürdüğünü ifade etmişlerdir.

Kadrocular, savaşın nedenleri ortaya koyarken coğrafya olarak Avrupa'ya, ekonomik sistem olarak kapitalizme ve siyasi yapı olarak da emperyalizme olan tepkilerini gizlememişlerdir.¹¹

Kıscacası Kadrocu yazarların Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışına dönük açıklamaları, savaşın çıkışıyla ilgili olarak günümüz tezleriyle son derece uyumludur. Bu açıdan bakıldığında Kadrocuların, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleriyle ilgili olarak günümüzdeki bilgi dağarcığına belli bir düzeyde katkı yaptıkları da söylenebilir.

⁹ Birinci Dünya Savaşı'nın nedenleri ve sonuçları için bk.: Basil Henry Hart, *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, (Çev. Kerim Bağrıaçık) Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014; Michael Howard, *Birinci Dünya Savaşı*, (Çev. Sinem Gül), Dost Kitabevi, Ankara, 2014.

¹⁰ Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, s. 96

¹¹ Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, s. 174-176

Kadrocu Yazarların Gözünden Birinci Dünya Savaşı'nın Sonuçları ve “Harp Sonu Cihan Nizamı”

Kadrocuların Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarına ilişkin olarak, nedenlere göre daha fazla açıklama yaptıkları ve iddialarda buldukları söylenebilir. Dahası, savaşın nedenlerinden çok, sonuçları üzerindeki görüşleri daha özgün ve tartışmaya değerdir. Bu da Kadrocuların yaşadıkları süreçe ilgili olsa gerek; çünkü Kadrocular, her ne kadar o dönemin koşullarına göre ileri bir eğitim düzeyine sahip aydın olmalarına rağmen, herhangi bir bilim dalının, disiplinin akademik temsilcileri olmamışlardır. Bu nedenle de I. Dünya Savaşı'nın nedenleri ve sonuçları dahil, tüm tespit ve önermelerinde kendi ideolojik dünyalarının tesiri altında yaklaşımlar sergilemişlerdir. Konuyu daha da açacak olursak, yaşadıkları siyasal, sosyal ve ekonomik süreç, Kadrocu yazarların düşüncelerinde bilimsel bir araştırmadan daha fazla belirleyici olmuştur. Bu yüzden de daha fazla idrak ettikleri savaş sonrası düzenle, savaş sonrasında ortaya çıkan gelişmelerle daha fazla ilgilenmişlerdir.¹²

Kadrocular, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarını hem tüm dünya açısından hem de Türkiye açısından ele almışlardır. Hem yenedünya düzeni hem de yeni Türk devletinin kuruluşuna yönelik açıklamalarını Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları bağlamında değerlendirmişlerdir.

Birinci Dünya Savaşı'nın, hem üretim merkezlerini hem de pazarları fakir düşürdüğünü öne süren Burhan Asaf, yirmi milyondan fazla insanı öldürmek için, büyük devletlerin birikmiş servetlerinin çoğunu israf ettiklerini biraz da ironik bir biçimde ifade etmiştir. Bununla birlikte gelişmiş ülkelerin savaştan belli bir bilgi ve deneyimle çıktıklarını da sözlerine eklemiştir.¹³

Burhan Asaf bir başka yazısında, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupalıların ortak istismar araçlarının -ki bu 19. yüzyıl kapitalizmidir- ve bu aracın yaptırımı olan 19. yüzyıl emperyalizminin çok büyük bir darbe yediğini ve gittikçe zaafa uğradığını belirtmiştir. Savaşın Avrupa dışında, Japonya ve Amerika gibi hem sanayici hem de sermayedar devletlerin türemesine yol açtığını ifade eden Burhan Asaf, savaştan zayıf ve borçlu çıkmış olan Avrupa'nın başına gerek sermayedarlık gerekse sanayicilikte büyük rekabet dertleri açıldığını vurgu yapmıştır. Burhan Asaf, Almanya'yı bertaraf etmek için

¹² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, “Ankara, Moskova, Roma”, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran 1932, s. 38-39; Şevket Süreyya Aydemir, “1789 İhtilalinin Mezarı Başında”, *Kadro*, Sayı: 32, Ağustos 1934, s. 7; Burhan Asaf Belge, “Cihan Buhranı Bitti mi?”, *Kadro*, Sayı: 11, İkinciteşrin 1932, s. 17-18

¹³ Burhan Asaf (Belge), “Çökmekte Olan Cihan Nizamı”, *Kadro*, Sayı: 1, II. Kanun 1932, s. 21-22

savaşı İngiltere ve Fransa'nın, artık daha tehlikeli bir hasımla karşı karşıya bulduklarını, bu devletin de Amerika olduğunu iddia etmiştir.¹⁴

Burhan Asaf savaş sonrasındaki Avrupa'nın durumuyla ilgili görüşlerini şu şekilde sıralamıştır:¹⁵

“1-Sanayi inhisarının elden çıkması.

2-Yeni sermaye merkezlerinin doğması.

3-İki birinci noktaya dayanan Avrupa siyasi hegemonyasının (Avrupa emperyalizmi) tasfiyeye uğraması.

İşte Avrupa'nın hastalığı budur.”

Emperyalizmin zayıflaması nedeniyle Avrupalıların siyasi baskılarının azaldığına işaret eden Kadrocu yazarlar, bu gelişmenin sömürgelere ve yarı sömürgelere cesaret verdiğini, millî kurtuluş hareketlerinin bu yeni gelişmenin bir sonucu olarak başladığını ileri sürmüşlerdir. Türk Kurtuluş Savaşı ve sonrasını da millî kurtuluş hareketleri bağlamında ele almışlar ve bunun anti sömürgeci bir hareket olduğunu yinelemişlerdir. Ancak savaş sonrası gelişmelere ve 1929 Dünya Ekonomik Bunalımına bakarak, kapitalizmin ve emperyalizmin zayıfladığını, hatta çökmeye başladığını öne süren Kadrocuların bu yorumlarında aceleci; millî kurtuluş hareketlerinin yaygınlaşması konusunda da son derece iyimser olduklarını söylemek mümkündür. Çünkü geçen zaman içerisinde hem kapitalizm ve emperyalizm yıkılmamış hem de millî kurtuluş hareketleri dünya ölçeğinde yayılmamıştır.¹⁶ Kadrocuların birinci savaşa dair yorum ve değerlendirmelerinin çoğu, ikinci savaş sonrasında belli ölçüde doğrulanmıştır.

İsmail Husrev, Birinci Dünya Savaşı'nın kapitalizmin toplumsal çelişkileri ortaya çıkardığını öne sürdüğü yazısında, Dünya Savaşı sonrasını yeni bir devir olarak nitelemiştir. İsmail Husrev konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:¹⁷

“Harp sonu devrini kapitalizmin içtimai tezatlarını bütün çıplaklığıyla ve şimdiye kadar görülmemiş bir şiddetle ortaya saçtığı bir tarih safhası olarak tasvif edebiliriz. Bu safhada bir taraftan amale sınıfının yer yer patlayarak mevcut nizam-ı içtimainin varlığını tehlikeye düşüren inkılap dalgaları, diğer taraftan harpten evvel teessüs etmiş olan müstemleke ve metropol iş bölümünü kırarak kapitalizmi pazarsız bırakmak suretiyle inhilale sürükleyen millî kurtuluş hareketleri, kapitalizmin bugüne kadar mevcut olagelmış bulunan kuruluşuna karşı bizzat kapitalist çevreden reaksiyonlar uyandırdı.”

¹⁴ Burhan Asaf (Belge), Amerika Birleşik Devletlerinin çok güçlendiğini ve hatta bir süre bütün dünyayı Wall Street'in emrine almağa muvaffak olduğunu öne sürmüştür. Burhan Asaf (Belge), “Ortaavrupa”, *Kadro*, Sayı: 32, Ağustos, 1934, s. 34

¹⁵ Burhan Asaf, “Ortaavrupa”, s.35

¹⁶ Ertan, *age.*, s.116-117

¹⁷ İsmail Husrev (Tökin), “Millî Kurtuluş Devletçiliği II”, *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz 1933, s.26

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen her yönüne tümüyle olumsuz yaklaşan İsmail Husrev ve diğer Kadrocular bilerek ya da bilmeyerek (isteyerek ya da istemeyerek) Savaş sonrası düzenden olan memnuniyetlerini saklamamışlardır. Hem kapitalizmin ve emperyalizmin, daha doğrusu sömürgecilğin darbe yemesinden, güç kaybetmesinden hem de millî kurtuluş hareketlerinin gelişmesi için uygun bir ortam doğmasından dolayı örtülü olsa Birinci Dünya Savaşı'nın sonrasına dair gelişmelere olumlu yaklaşmışlardır.¹⁸

Liberal sistemin iflas ettiği tezinden hareketle Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan yeni dünya düzenin de son bulduğunu, 1914-1918 yıllarının acı ve kanlı sınavlarından çıkmış olan ulusların artık “uhuvvet, hürriyet ve adalet” kelimelerine inanmadıklarını iddia eden Yakup Kadri, Faşist İtalya'nın artık 1793 prensiplerine göre kurulmuş bir devlet olmadığını, Alman demokrasisinin ise tamamıyla başka türlü temeller üzerine inşa edildiğini belirtmiştir. Yakup Kadri, yazısında Rusya'ya da değinmiş ve dünyanın altıda biri kadar geniş bir kıta üstünde bulunan bu ülkedeki insanların, hiç görmedikleri ve bilmedikleri bir hayat tecrübesiyle uğraştıklarını öne sürmüştür.¹⁹ Yakup Kadri'nin hiç görülmemiş ve bilinmemiş olarak kastettiği hayat tecrübesi kuşkusuz sosyalizmdir.

Yakup Kadri aynı yazısında:

“... Cihan harbini liberal sistemin bir iflası gibi telakki edebiliriz ve dolayısıyla Fransız ihtilalinin de... Çünkü Cihan harbinde biz yalnız liberal sistemin inhidamını görmedik, aynı zamanda, 93 prensiplerinin koyu bir kan ve çamur deryası içinde boğulup gittiklerine şahit olduk. ‘Uhuvvet, müsavat ve insaniyet’ kelimeleri ancak Wilson namındaki meczubun ağzında kendilerine bir mecal bulabilmişti. Başta Fransa olmak üzere, bütün galip devletler, yalnız zaferden, yalnız zaferin verdiği haktan, yani kılıç hakkından bahsediyorlar ve dünyayı bu kılıçla, Amerika düğünlerindeki âdete göre bir tepsî içine konmuş pasta gibi bölüp paylaşıyorlardı”

şeklindeki ifadeleri de kullanarak, Birinci Dünya Savaşı sonrasında bambaşka bir düzenin kurulduğu iddiasını güçlendirmiştir.²⁰

Kadrocuların Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarına dair belki de en sık vurgu yaptıkları konu, faşizmin doğuşu olmuştur. İtalya'da Faşizm'in 1918-1922 arasında meydana gelen savaş sonu karışıklıklarının bir reaksiyonu olarak doğduğunu savunan Şevket Süreyya;

“Harpten zahiren muzaffer çıkan İtalya, hakikatte cepheden dönen askerlerinin alabildiğine kabarttığı proleter ve lumpen-proleter (İşçiler ve İşsizler) kadrolarının bir takım sosyalist rehberleri elinde oyuncak haline

¹⁸ İsmail Husrev, “Millî Kurtuluş Devletçiliği II”, s.24-27; Aydemir, *İnkılap ve Kadro*, s. 44-46

¹⁹ Yakup Kadri, “Ankara, Moskova, Roma”, s. 38-39

²⁰ Agm., s.39-40

gelmesi yüzünden tam bir kaos ve anarşi içinde bulunuyordu. Hükûmet tamamen iktidarsızdı ve sosyalist rehberleri de ne ithalat yapacak ne de parlamento tarikiyle iktidar mevkiine gelecek vaziyette değildiler. Her gün yüzlerce grev yapılıyor, zabıtlar tahkir ediliyor, fabrikalara yahut belediyelere kırmızı bayraklar çekiliyor, fakat bu karma karışık çuş ve huruş muayyen bir hedef ve istikamete sevk olunamıyordu. Bu nizamsızlık içinde yeniden teşekkül eden mücadele faşyoları her tarafta dikkati kendi üzerine celbetmeğe ve her tarafta nizamın, asayişin, milli hislerin, ordu muhabbetinin timsali görünmeğe çalışıyorlardı”

diyerek İtalya üzerinden Dünya Savaşının sonuçlarını olumsuzlayan tavrını sürdürmüştür.²¹

İsmail Husrev de; “*Harp sonu devrinin ideologları böyle yeni bir içtimai sistemi yeni bir ideolojiyi küll halinde meydana getirmekte gecikmediler. Bu yeni ideolojiye üniversalizm, bunun Avrupa’daki siyasi ifadesi olan sisteme de Faşizm denildi*” şeklindeki ifadelerle Şevket Süreyya’ya katılmıştır.²²

Savaş sonrası Avrupa’da Faşizm’i önceleri sadece İtalya üzerinden değerlendiren ve pek de olumsuz yaklaşmayan Kadrocu yazarlar, Almanya’da Nasyonal Sosyalist Parti’nin iktidarı sonrasında, Faşizm ile ilgili açıklamalarını genişletmişlerdir. Daha doğrusu Almanya üzerinden Faşizm’i yeniden değerlendirmişlerdir. Örneğin Burhan Asaf; “*Faşizm, İtalya için gecikmiş bir emperyalizmin, Almanya için ise harpte mağlup olmuş ve binaenaleyh bütün besaplarında aldanmış bir emperyalizmin ifadesidir*”²³ şeklindeki ifadelerle Faşizm’in daha önce sadece İtalya’daki varlığından bahsederken, bu kez Almanya’yı da gündemine almıştır.

Kadro Dergisinin 1934 yılı öncesindeki sayılarına bakıldığında Faşizm İtalya’daki gelişmeler çerçevesinde ele alınırken, Almanya’da Adolf Hitler’in iktidarının daha belirgin hal alması sonrasındaki yazılarda, bu yönetim tarzı eskiye göre daha fazla olumsuzlanmış ve emperyal boyutuna vurgu yapılmıştır.

Kadrocu yazarlar, Birinci Dünya Savaşı ve diğer konulardaki görüşlerini Kadro Dergisi’nde buluşmaları öncesinde de ortaya koymuşlardır. Özellikle Kemalizm öncesindeki durakları olan Komünist düşünceleri savundukları günlerde de, benzer tahliller yapmışlardır. Ancak Birinci Dünya Savaşı ile ilgili değerlendirmeleri Komünizmin bu savaşla ilgili temel yargılarıyla tümenden uyumlu değildir. Komünistler Birinci Dünya Savaşı’nın sınıfsal boyutunu öne çıkarırken, Kadrocular diğer çözümlerinde olduğu gibi ulusal boyutun

²¹ Şevket Süreyya (Aydemir), “Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi. I-Faşizm”, *Kadro*, Sayı:18, Haziran, 1933, s.7

²² İsmail Husrev, “Milli Kurtuluş Devletçiliği II”, s.26

²³ Burhan Asaf (Belge), “Faşizm, Niçin Beynelmilleleşmek İstiyor?”, *Kadro*, Sayı: 26, Şubat, 1934, s. 30

varlığına işaret etmişlerdir. Bu yaklaşım ayrılığı için şu şekilde bir değerlendirme yapmak mümkündür: Kadrocular ya gerçek komünist değillerdi ya da bir zamanlar gerçekten benimsedikleri bu ideoloji sonradan tümüyle terk etmişlerdi.²⁴

Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti ve Türkiye Üzerindeki Etkileri

Kadrocular Birinci Dünya Savaşı'nın dünya, özellikle de Avrupa üzerindeki etkilerini ortaya koyarken, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına ve yeni Türk devletinin kuruluşuna da sık sık vurgu yapmışlardır.

Cihat ilanını; “*Halife ve hilafetin, istismar için hiçbir tehlike teşkil etmediklerini Cihan harbi ve bizim meşhur ‘Cihad-ı mukaddes’ fiyaskomuz ispat etmişlerdir*”²⁵ şeklindeki ifadelerle eleştiren Burhan Asaf, bir başka yazısında Birinci Dünya Savaşı sonrasında büyük devletlerin, ya Kapitalizm’i girmiş olduğu bunalımdan çıkaracaklarına ya da sosyalist rejime geçeceklerine işaret etmiş, büyük devletlerin her iki seçenekte de dünyaya hâkim olacaklarını, üçüncü bir kuvvetin bulunmadığına inandıklarını öne sürmüştür.

Burhan Asaf, büyük devletlerin üçüncü kuvvetin olmadığı konusundaki yaklaşımlarında yanıldıklarını belirttikten sonra, bu kuvvetin savaş sonrasının daha ilk saatlerinden itibaren, Anadolu yaylalarından Akdeniz kıyılarına doğru inen ceza kasırgaları arasında doğduğunu, bunun da “*Üçüncü kuvvet, Millî Kurtuluş İnkılâbı*” olduğunu iddia etmiştir.²⁶

Burhan Asaf, Osmanlı borçlarına değindiği yazısında; “*Cihan harbi gibi muazzam ve kanlı bir politika spekülasyonunda kocaman bir Osmanlı İmparatorluğu batmış. Bu yüzden de, bir takım mevhum hamüller zarar etmişler. Çok mu? Gösterilen borç, bize ait değildir*”²⁷ diyerek hem Osmanlı Devleti'nin mirasını hem de Avrupa'nın iktisadi sistemini ne denli reddettiklerini bir kez daha ortaya koymuştur.

Türk Kurtuluş Savaşı'nın Birinci Dünya Savaşı'nın bir sonucu olduğu ve kendine özgü özellikleri olduğu görüşüne katkı sağlayan Vedat Nedim de, Alman toplumunda sınıf farklarının ve parçalanmışlığın bulunması nedeniyle bu ülkede Versay'a karşı bir kurtuluş mücadelesinin başlamadığını, buna karşılık Almanya'ya göre çok daha olumsuz koşullarda bulunan Türkiye'de bütün emperyalist dünyaya karşı isyan bayrağının açıldığını ifade etmiştir. Vedat

²⁴ Remzi Balkanlı, *Mukayeseli Basın ve Propaganda*, Ankara, 1961, s. 499.

²⁵ Burhan Asaf (Belge), “İnkılâbımız ve Hilafet”, *Kadro*, Sayı: 1, II. Kanun, 1932, s. 39

²⁶ Burhan Asaf, (Belge) “Millî Kurtuluş İnkılâbının Cihanşümül Ehemmiyetini Anlayan Anlayana”, *Kadro*, Sayı: 18, Haziran 1933, s. 37

²⁷ Burhan Asaf (Belge), “Merhumun Dolaşık İşleri”, *Kadro*, Sayı: 2, Şubat, 1932, s. 25

Nedim bunun nedenini, bir şefin idaresi altında birleşmesine bağlamıştır.²⁸ Ancak Vedat Nedim'in bu yazısı Hitler'in iktidarı öncesine dayandığı için, "bir şefin idaresi altında birleşmek" iddiasının sonraki günlerde fazla kullanılacak bir argüman olmadığı söylenebilir. Ya da Hitler'in etrafından birleşen Almanların, Versay düzenine karşı tavır almaları, Vedat Nedim'i doğrulamıştır, denebilir.

Kadrocular, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları bağlamında ele aldıkları Lozan Antlaşması'nı da ihmal etmemişlerdir:²⁹

"Bu itibarla; Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti namına imzalanan Lozan Ahitnamesi; Cihan Harbi sonunda beynelmilel tarihin ilk inkişaf seyrini değiştiren ve temsil ettiği siyaseten, iktisaden masum 'müstakil millet' fikriyle cihan tarihinde adlarına ilk orta, son çağ denilen ve her biri yıllar ve yüz yıllarla değil, temsil ettikleri fikir ve müesseselerin devam veya inhilalleriyle izah edilen devirler gibi; cihan mikyasında yeni bir tarih devrinin, yeni bir müstakil millet nizamının mebdeini tespit eden beynelmilel bir vesikadır"

diyen Şevket Süreyya, bu görüşüyle hem Lozan Antlaşması'na sahip çıkmış hem de Lozan öncesindeki düzene olan tepkisini dile getirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı aslında Kadrocuların Anadolu ve Türk halkının durumunu görmeleri için bir vesile de teşkil etmiştir. Şevket Süreyya Aydemir'in Suyu Arayan Adam adlı otobiyografik eserinde bunu bütün çıplaklığıyla görmek mümkündür.³⁰ Şevket Süreyya için Birinci Dünya Savaşı sırasında Kafkas Cephesi'nde yaşadıkları Turan ideali açısından bir dönüm noktası özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda Birinci Dünya Savaşı yılları, Şevket Süreyya açısından Turancılık'tan komünistliğe uzanan düşünsel serüveninin başlangıcı sayılabilir.

Aslında Şevket Süreyya Aydemir, Birinci Dünya Savaşı'nın bir sonucu olan Türk Kurtuluş Savaşı ile ilgili değerlendirmelerini Moskova'dan tanıdığı Ahmet Cevat Emre'nin çıkardığı Muhit adlı dergide birkaç yıl önce ifade etmiştir. Şevket Süreyya bu dergideki bir yazısında Türk İnkılâbı'nın Doğu'da bütün sömürge ve yarı sömürgelerde meydana gelen millî kurtuluş hareketlerine örnek teşkil ettiğini öne sürmüştür.³¹ Bu yargıdan da anlaşılacağı gibi Şevket Süreyya, Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli sonuçlarından birinin özelde Türk İnkılâbı, genelde millî kurtuluş hareketleri olduğunu iddia etmiştir.

²⁸ Vedat Nedim (Tör), "Sanayileşme Davası", *Kadro*, Sayı: 24, Birinci Kanun, 1933, s. 17

²⁹ Şevket Süreyya (Aydemir), "Büyük Meclis ve İnkılâp", *Kadro*, Sayı: 25, İkinci Kânun, 1934, s.43

³⁰ Şevket Süreyya Aydemir, *Suyun Arayan Adam*, Ankara, 1965, s. 71-130

³¹ Şevket Süreyya Aydemir, "Demiryollarımız", *Muhit*, No: 5, Sene: 1, Mart 1929, s. 338-339.

Bu bağlamda Kadrocuların yakın geçmişine bakıldığında, söz konusu yazarların Kadro dergisi öncesinde Muhit³² ve İnkılap³³ gibi Türk İnkılabı'nın ideolojisinin, daha doğrusu Kemalizm'in belli bir kesitini açıklamaya çalışan süreli yayınlarda aynı dönemde yazılar kaleme almışlardır.

Kadro'nun ilk sayısından son sayısına kadar neredeyse tüm sayılarında Birinci Dünya Savaşı'na dair yazı bulmak mümkündür. Derginin son sayısında yer alan ve bir anlamda da veda niteliği taşıyan bir yazıda Burhan Asaf, 1934 yılını değerlendirirken, bu yılın savaş sonrası gelişmeler açısından çok karakteristik bir yıl olduğunu iddia etmiştir. Burhan Asaf bu görüşünü şöyle detaylandırmıştır:³⁴

“Cihan harbinin bittiği 1918'den beri kapitalizm, doğurmuş olduğu tezatlarla savaşmaktadır. Bunların bir yandan sınıf tezadı bir yandan da metropoller ve müstemlekeler tezadı olduğunu artık ne söylemeğe ne de uzun boylu anlatmaya lüzum vardır. Cihan harbine kadar, ne sınıf tezadı ne de metropoller ve müstemlekeler tezadı politik azatlığa bir yahut birkaç memleket ölçüsünde varmış merkezle malik olmadıkları halde, harpten sonra, her ikisi de böyle bir inkişafı yapmaya muvaffak olmuşlardır. Bugün birinci tezadın hallini Sovyet Rusya, ikincisinininkini kurtuluşçu Türkiye üzerlerine almış bulunmaktadır. Bu suretle kapitalizm ile mücadele, fikir sahasından siyasa alanına ve memleketteki iç siyasa ölçüsünden cihan içinde bir uluslararası siyasa ölçüsüne çıkmıştır: birinci tezat bakımından, ikinci tezat bakımından ise emperyalizm ile olan mücadele, ilk defa olarak, Dumlupınar-Lozan gibi tam bir netice vermiştir. Cihan harbine kadar, ancak muhtelif emperyalizmlerin kendi aralarında mücadele etmeleri adet iken, 1918'den sonra antiemperyalist mücadele ile beraber antiemperyalist ideoloji de, cihan hadiseleri arasında yer almaya başlamıştır.”

Kadrocular arasında kültür ve sanatla ilgili en çok yazı kaleme alan yazar kuşkusuz Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur. Yakup Kadri bu yönüyle sadece ideolojik bir dergideki yazılarla değil, edebiyat yoluyla da Birinci Dünya Savaşı'na olan tepkisini dile getirmiştir. Yazar, Yaban adlı eserini Birinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu toplumsal sıkıntılar üzerine inşa etmiştir.³⁵ Romanın

³² Muhit Dergisi, 1 Kasım 1928 tarihindeki sayısı ile Ahmet Cevat Emre'nin öncülüğünde yayım hayatına başlamıştır. Dergi 1933 yılına değin varlığını sürdürmüştür. Geniş bilgi için bakınız: Temuçin Faik Ertan, “Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit”, *Kebikeç*, Yıl: 2, Sayı: 5, Ankara, 1997.

³³ İnkılap Gazetesi, Serbest Cumhuriyet Fırkası karşıtı olarak 1930 yılının ikinci yarısında yayımlanmıştır Ali Naci Karacan tarafından çıkarılmıştır. Geniş bilgi için bakınız: Temuçin Faik Ertan, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Muhalefete Muhalif Bir Gazete: İnkılap”, *VI. Uluslararası Atatürk Kongresi, 13 Kasım 2007*, Atatürk Araştırma Merkezi Ankara, 2010

³⁴ Burhan Asaf (Belge), “Cihan İçinde Türkiye: 1934”, *Kadro*, Sayı: 35-36, İkkânun 1934-Sonkânun 1935, s. 35-36

³⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, Ankara, 1932.

kahramanı Ahmet Celal'in Birinci Dünya Savaşı sırasında kolunu kaybetmesi, bir yedek subayın sadece bir uzvunu kaybetmesinden çok daha ileri bir anlam taşımaktadır. Bir başka deyişle Yaban, bir yazarın sadece aydın-halk arasındaki ilişkilere dair görüşlerini yansıttığı bir edebi eser değildir. Yakup Kadri'nin, Yaban'ı 1932'de, yani Kadro ile aynı günlerde kaleme alması bir rastlantı değildir. Yaban, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Kadro Dergisi ile yaşıt tek eseridir. Bu nedenle de çözümlenmeleri Kadro'daki yazılarıyla paralellik göstermiştir.

Kadrocuların, Birinci Dünya Savaşı ile ilgili olarak benzer değerlendirmelerde bulunmaları tesadüf değildir. Bu tür ortak yaklaşımlar Kadrocuların ortak mazilerinin bir parçası olarak görülebilir. Çünkü Kadrocu yazarların tümü Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecine doğrudan tanıklık etmiş ve toprak kayıpları karşısında travma yaşamış bir neslin parçası olmuşlardır. Son olarak da Trablusgarp Savaşı, Başkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı dizgisinde sömürgeci devletlerin Osmanlı Devleti üzerine çullanmalarına şahit olmuşlardır.³⁶

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı sonundaki dünya düzeni, Kadrocuların bir araya gelmesinin ve Kadro Dergisi'nin yayın hayatına atılmasının bir nedeni olarak da görülebilir. Çünkü Kadro'da yer alan yazıların pek çoğunda Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları üzerinden bir değerlendirme görmek mümkündür. Bu değerlendirmeler hem ulusal hem de uluslararası boyuttaki çözümlenmelerle ilgili olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nı da Batı kapitalist sisteminin ve sömürgeciliğinin bir sonucu olarak gören Kadrocuların, bu savaşa bakışları da Batı'nın temel siyasal ve ekonomik değerlerine bakışlarından farklı değildir.

Kadrocu yazarlardan sadece Şevket Süreyya'nın Birinci Dünya Savaşı'na katılmış olması ilginçtir. Şevket Süreyya 1916 yılından itibaren Kafkas Cephesi'nde görev alırken, aynı yıllarda Vedat Nedim ile Burhan Asaf eğitim için Almanya'dadır. Yakup Kadri ise Birinci Dünya Savaşı yıllarının büyük kısmını İsviçre'de tedavi ile geçirirken, İsmail Husrev yaşından dolayı zaten fiilen savaşın dışında kalmıştır. Kadrocuların doğum yıllarına bakıldığında; Yakup Kadri 1899, Şevket Süreyya 1897, Vedat Nedim 1897, Burhan Asaf 1899 ve İsmail Husrev 1902 yılında dünyaya gelmiştir. Aslında belki sadece İsmail Husrev'in savaşa fiilen katılması mümkün görünmezken, Şevket Süreyya dışındakiler, bir sebeple savaşta herhangi bir şekilde görev almamışlardır.

³⁶ Ertan, *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, s. 51

Kadrocu yazarların doğum yıllarına bakıldığında Yakup Kadri'nin dışındakilerin, 19. yüzyılın sonunda veya 20. yüzyılın başında dünyaya geldikleri görülür. Yakup Kadri dışındaki kadrocular, 18-20 yaş civarında Birinci Dünya Savaşı'nı bir gençlik travması olarak yaşamışlardır. Zaten son derece olumsuz yaklaştıkları liberal sistemden de bu yüzden iyice uzaklaşmışlar ve neredeyse tüm teorilerini kapitalizm ve emperyalizm karşıtlığı üzerine inşa etmişlerdir.

Bir akademisyen olmayan, tarihçi hiç olmayan Kadrocular, Birinci Dünya Savaşı'nın nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin tespitlerini, görüşlerini bilimsel bir çalışmaya dayandırmamışlardır. Zaten Birinci Dünya Savaşı'nın nedenleri ve sonuçları, Kadro'nun yayınlandığı dönemde savaş, henüz tarih biliminin ve tarihçilerin ilgi alanında olan bir konu olmadığı gibi, metodolojik açıdan olması beklenemezdi. Çünkü savaşın üzerinden henüz 15 yıl kadar bir süre geçmiştir. Bu nedenle Kadrocuların Birinci Dünya Savaşı'na dair söz ve söylemleri, akademik ve bilimsel dünyada değil, siyaset dünyasında etki yaratmış ve polemik konusu olmuştur.

Kadrocular, savaşın neden ve sonuçlarından çok, savaş sonrasında ortaya çıkan durumla ilgilenmişlerdir. Temel amaçları olan, Türk Devrimini evrenselletirmek ve bu devrimin ideolojisini oluşturmak işini gerçekleştirirken savaş öncesi ve sonrasıyla ilgili tespitlerinden hareket etmişlerdir. Ancak Kadrocuların ağırlıklı olarak savaş sonunda ortaya çıkan siyasal, sosyal ve ekonomik düzenle ilgili tespitlere yönelmeleri, onların savaş sonrasında ortaya çıkan düzeni daha fazla kafa yorulan bir süreç olarak görmelerinden ve belli bir ölçüde de varlık nedenlerini bu sürece bağlamalarından kaynaklanmaktadır.

Savaşın nedenleri ve sonuçları konusunda Kadrocular arasında bir fikir birliğinin bulunduğu söylenebilir. Bu Kadro'nun genel yapısıyla da uyumludur. Çünkü Kadrocular sadece Birinci Dünya Savaşı konusunda değil, diğer çözümlerinde de sıkı bir fikir birliği ve uyum içinde görünmüşlerdir.

Kadrocular; emperyalizm, sömürgecilik, kapitalizm ve liberalizmi, Birinci Dünya Savaşı'nın nedenleri olarak gösterirken, bu kavram ve kuramların savaş sonrasında sarsıldığını ve güç kaybettiğini öne sürerek, yeni bir dönemin başladığına işaret etmişlerdir. Kadroculara göre, bu yeni dönem millî kurtuluş hareketlerinin ön plana çıktığı bir süreçtir ve yeni Türk Devleti de bu sürecin bir parçasıdır. Bu bağlamda Türkiye'nin savaş sonrası düzende etken bir rolü olacaktır ve kendi konumundaki ülkelere örnek teşkil edecektir.

Birinci Dünya Savaşı'nın temel nedenini liberal iktisat politikalarına bağlayan ve liberalizmin ekonomik görüntüsü kapitalizm ile siyasi görüntüsü emperyalizme olumsuz yaklaşan Kadrocu yazarların bazı öngörülerini zaman doğrulamamıştır. Özellikle emperyalizmin güç kaybettiği ve millî kurtuluş hareketlerinin hızlandığı şeklindeki yaklaşımları, ancak İkinci Dünya savaşı sonrasında kısmen doğrulanmıştır.

Bununla birlikte savaşla ilgili olarak Kadrocuların herhangi bir isime özel bir takıntılarının olmadığını söyleyebiliriz. Ayrıca tek bir devlete özel olarak bir itham ve suçlama da yönetmemişlerdir. Onların sorunu o ya da bu devletle değil, liberal sistemle olduğu için bu sistemin ekonomik görüntüsü kapitalizmi ve siyasi görüntüsü emperyalizmi savaşın temel müsebbibi olarak görmüşlerdir.

Kaynaklar

- AYDEMİR Şevket Süreyya (1986) *İnkılap ve Kadro*, 3. Baskı, İstanbul.
----- (1965) *Sıyrı Arayan Adam*, Ankara.
----- (1929) *Demiryollarımız*, *Muhit*, No: 5, Sene: 1, Mart.
----- (1933) *Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi I-Faşizm*, *Kadro*, Sayı:18 (Haziran)
----- (1934) *Büyük Meclis ve İnkılâp*, *Kadro*, Sayı: 25, İkinci Kânun
----- (1934) *1789 İhtilalinin Mezarı Başında*, *Kadro*, Sayı: 32, Ağustos.
- BALKANLI Remzi (1961) *Mukayeseli Basın ve Propaganda*, Ankara.
(BELGE) Burhan Asaf (1932) *İnkılâbımız ve Hilafet*, *Kadro*, Sayı: 1, II. Kanun
----- (1932) *Çökmekte Olan Cihan Nizamı*, *Kadro*, Sayı: 1, II. Kanun
----- (1932) *Merhumun Dolaşık İşleri*, *Kadro*, Sayı: 2, Şubat
----- (1932) *Cihan Buhranı Bitti mi?*, *Kadro*, Sayı: 11, İkinci Teşrin.
----- (1933) *Millî Kurtuluş İnkılâbının Cihanşümül Ehemmiyetini Anlayan Anlayana*, *Kadro*, Sayı: 18, Haziran.
----- (1934) *Faşizm, Niçin Beynelmilleşmek İstiyor?*, *Kadro*, Sayı: 26, Şubat.
----- (1934) *Ortaavrupa*, *Kadro*, Sayı: 32, Ağustos.
----- (1934-1935) *Cihan İçinde Türkiye: 1934*, *Kadro*, Sayı: 35-36, İlkânun-Sonkânun.
- BOSTANCI Naci (1990) *Kadrocular ve Sosyo-Ekonomik Görüşleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- ERTAN Temuçin Faik (1994) *Kadrocular ve Kadro Hareketi*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
----- (1997) *Ahmet Cevat Emre ve Kemalizm'de Öncü Bir Dergi: Muhit, Kebikeç*, Yıl: 2, Sayı: 5, Ankara.

- (2010) Cumhuriyetin İlk Yıllarında Muhalefete Muhalif Bir Gazete: İnkılap, *VI. Uluslararası Atatürk Kongresi*, 13 Kasım 2007, Ankara.
- HART Basil Henry Liddell (2014) *Birinci Dünya Savaşı Tarihi*, Çev. Kerim Bağrıaçık Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- HOWARD Michael (2014) *Birinci Dünya Savaşı*, Çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi, Ankara.
- Kadro (İlkanun 1934-Sonkanun 1935) *Kadro*, Sayı: 35-36.
- (KARAOSMANOĞLU) Yakup Kadri (1932) *Yaban*, Ankara.
- (1932) Ankara, Moskova, Roma, *Kadro*, Sayı: 6, Haziran.
- KONGAR Emre (1981) *Atatürk ve Devrim Kuramları*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- TEKELİ İlhan – İLKİN Selim (1977) *1929 Dünya Buzurunda Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları*, ODTÜ Yayınları, Ankara.
- (2003) *Kadrocuları ve Kadro'yu Anlamak*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul.
- (TÖKİN) İsmail Husrev (1932) Türkiye'de Millî Sermaye Hareketi, *Kadro*, Sayı: 10, Birinciteşrin.
- (1933) Millî Kurtuluş Devletçiliği II, *Kadro*, Sayı: 19, Temmuz.
- (TÖR) Vedat Nedim (Birinci Kanun, 1933) Sanayileşme Davası, *Kadro*, Sayı: 24.
- TÜRKEŞ Mustafa (1999) *Kadro Hareketi*, İmge Yayınevi, Ankara.
- YANARDAĞ Merdan (1988) *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, Yalçın Yay., İstanbul.